

Fig. 1. Kirken set fra syd. NE fot. 1979. - *The church seen from south.*

KOLT KIRKE

NING HERRED

Kirken, 1433¹ kaldet *Vor Frue* (jfr. alterkalk), var i middelalderen og så længe domkapitlet bestod underlagt ærkedegnens tilsyn (om denne visitationsret se s. 1367). I tiden mellem 1661² og 1675³ overdrog kongen kirken til Mogens Friis, der indlemmede den i grevskabet Frijsenborg. Kirken forblev under grevskabet (jfr. tårn og tandskrifttavle), indtil den ved en auktion 9. juni 1802⁴ solgtes til sognemændene. Den overgik til selveje 1. juli 1924. - Kirken har siden 1550'erne været *anneks* til Ormslev (sml. s. 2153).⁵

Det beklagedes 1819, at embedet som kirkevæрге gik på omgang i sognet, og at kirken var brøstfældig, fordi ingen Ville tage ansvaret for den i den korte tid.⁶

Mønter. I korgulvet fandtes under restaureringen i august 1956 i alt 28 mønter, hvoraf den ældste var slået under Valdemar Sej.⁷

Kirken ligger i den sydlige del af den gamle landsby på en jævnt skrånende bakke med fald mod syd og vest.

Kirkegården har bevaret sine tidligere skel mod nord og øst, hvorimod den o. 1888⁸ og 1969 er udvidet betydeligt mod sydvest og vest. Den hegnes af cementafdækkede kløvstensmure, der efter 1860⁹ gradvis har afløst de

gamle markstensdiger; i vest markeres skellet af en række fyrretræer. Hovedindgangen i østmuren med adgang fra landsbygaden er en *køreport* (fig. 29) med hvidmalede træfløje, op-hængt i granitpiller, der ifølge indskrift er »op-reist 1869«. I 17-1800'rne¹⁰ bestod indgangen af en muret *†*port med et teglhængt dække. En ganglåde i sydmuren er sløjfet 1979, og samti-dig er der etableret en ny indgang i kirkegår-dens sydvestre hjørne. - Kirkegårdens areal måltes 1862⁹ til 6786 kvadratalen (ca. 2700 m²); der var da ca. 20 år forinden plantet lindetræer i syd og vest. Provsten beklagede 1847,⁸ at kir-kegårdens søndre del var overfyldt med grave og pålagde værgerne at sørge for, at den nordre del, der var lige så stor som den søndre, ikke blot blev benyttet af fattigfolk.

Et muret, hvidtet og teglhængt *ligkapel* er opført i kirkegårdens nordvestre hjørne o. 1969 af arkitekt H. P. Holm Nielsen, Odder. Det af-løste et rødstens *†kapel* fra o. 1930 i nyroman-ske former i østmuren syd for hovedindgan-gen. Her stod i årene efter 1860⁹ et teglmuret *†sprøjtehus*.

Kirken består af romansk kor og skib, hvortil der i senmiddelalderen er tilføjet et toetagers våbenhus i syd og et tårn i vest; sidstnævnte er stærkt ombygget 1732. Orienteringen afviger betydeligt mod syd.

I den anselige romanske bygning er skibet udvendig dobbelt så langt som koret med triumfmuren. Murene er overvejende opført af *rå* og *kløvet kamp*, der bedst ses fra våbenhuslof-tet, samt *kridt- og frådsten*. Hjørnerne er sat af granitkvadre, mens korbuen, døre og vinduer er af kridt og frådsten. Skibets østre taggavl er helt af frådsten, der kun er brugt i spidsen af de to øvrige gavle.

Døre og vinduer. Af de to rundbuede døre, begge placeret langt mod vest, er den søndre, udvendig falsede, stadig i brug, mens den nordre er tilmuret og nu fremtræder som en indvendig, rundbuet niche med en lille, tilmuret vinduesglug. Karmene er indvendig behugget i vestsiden, for at de indadgående dørfløje, begge hængslet i vest, kunne lukkes helt op (sml. Ormslev s. 2156).

Der er bevaret spor af i alt syv højtsiddende,

Fig. 2. Kirken set fra nordøst. NE fot. 1979. - *The church seen from north-east.*

Fig. 3. Plan 1:300. Målt af Jens Hougård og H. C. Wessing 1969, tegnet af Marianne Nielsen 1983. - *Ground-plan 1:300.*

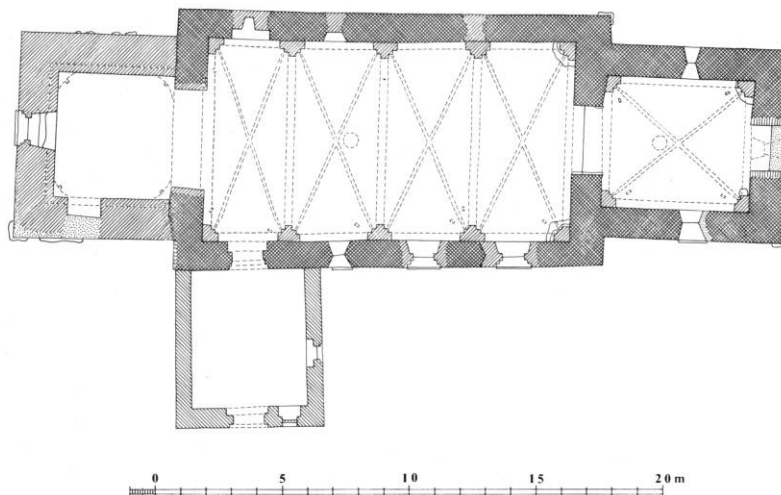

Fig. 4. Tværnsnit 1:150 gennem skib. Målt af Jens Hougård og H. C. Wessing 1969, tegnet af Marianne Nielsen 1983. - *Cross-section of the nave 1:150.*

romanske vinduer, tre i koret og to i hver af skibets langmure; heraf er vinduerne i korets nord- og sydside (det sidste noget udvidet) samt det vestre i skibets sydside stadig i brug, mens korets østvindue og det vestre i skibets nordside fremtræder som indvendige blændinger; de to tilmurede vinduer i skibets østende spores i murværket. Korets kun svagt smigede nordvindue måler i udvendig murflugt 136x78 cm, i lysningen 105x44 cm; det rundbuede kilestensstik er af frådsten og al. Skibets sydvestre vindue, også af frådsten, måler til sammenligning henholdsvis 151x97 cm og 112x46 cm.¹¹ - Over hvælvet ses indvendig stikket af skibets nordøstre vindue, af kridtsten.

Indre. Den runde triumfbue, muret af frådsten, smykkes af tynde, profilerede *kragbånd*;¹⁵ rester af en tilhørende skråkantsokkel ses i syd. - Bjælkerne i de flade ttrælofter hvilede på murkronen, der overalt har bevaret sin oprindelige højde.

Ændringer og tilføjelser. I slutningen af 1400'rne (jfr. kalkmalerier) indbyggedes hvælv i kor og skib, og samtidig eller lidt senere opførtes våbenhus og tårn.

Hvælvene, der er almindelige ribbevælv i egnens gængse udformning, hviler på falsede hjørne- og vægpiller (med enkle kragled), spidse skjoldbuer og runde gjordbuer; ribberne er halvstens (nederst dog kvarte sten), buerne hel-

stens. Skibets opdeling i fire smalle, tværstillede fag, der giver rummet en betydelig dybdevirkning, skyldes sandsynligvis hensynet til dørene og det vestligste vinduespar. En del spygatter er ladet åbne.

I korhvælvet og i skibets tredje hvælvfag, regnet fra øst, er der to *circulære åbninger* (fig. 5), henholdsvis 64 og 55 cm i diameter, med murede mundinger og lukket med trælemme. Hvælvhullerne, hvortil der findes flere paralleller i Århus stift, bl.a. i domkirken (s. 255), Sabro (s. 1867) og Borum (s. 1990), kan foruden den rent praktiske funktion som

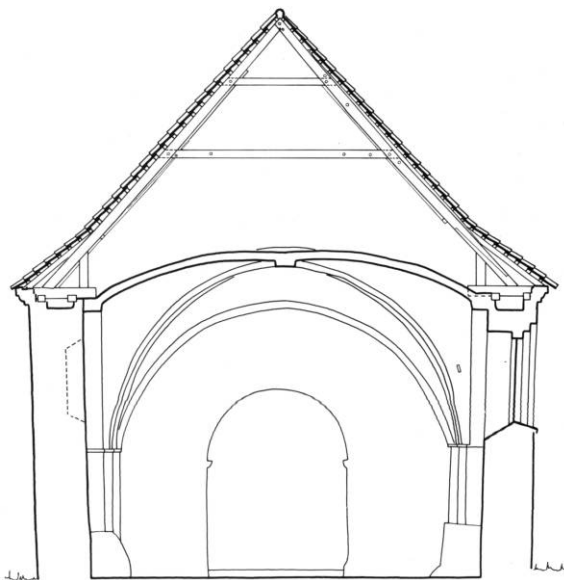

Fig. 5. Cirkulær åbning i skibets hvælv (s. 2179). Henrik Græbe fot. 1974. - *Circular aperture in nave vaulting.*

loftsluger (der var tidligere ingen anden adgang til korets tagrum)⁶ have været brugt ved kirkespil, f.eks. Kristi himmelfartsspil.¹²

Samtidig med hvælvslagningen murede to spidsbuede *vinduer* i skibets sydside, udvendig falsede og indvendig smigede.

Det høje *våbenhus* (fig. 6 og 7) ved skibets syddør er som adskillige andre i stiftet i to stokværk. Det er opført i munkesten i munkeforbandt over en syld af marksten. Flankemurene, der afsluttes med falsgesims, stod endnu o. 1900¹³ med fire lag åbne bomhuller. Gavlen smykkes af en høj, spidsbuet blænding, der indeholder den spidsbuede, falsede dør (udvidet ved behugning af anslaget) og herover en firkløverformet blænding, delvis ødelagt ved en ældre ommuring og etableringen af en fladbuet glug. Gavltrekanten, der er nymuret o. 1909,⁹ afsluttes med ni brynede kamtakker og prydes af en cirkelblænding.

Underetagen, hvis loft indtil o. 1900⁸ lå ca. 15 cm lavere, får lys gennem et lavtsiddende, spidsbuet vindue i østmuren, anbragt i en bred, fladbuet niche; et tilsvarende vindue i gavlen, øst for døren (sml. fig. 6), er tilmuret i lysningen. Murede *†bænke* langs væggen er fjernet efter 1932.

Andet stokværk, hvortil der er adgang gen-

nem en lem i loftet, måler 2,5 m til murkronen, hvis øverste seks skifter (= 45 cm) er trukket en halv sten tilbage. Væggene står upudsede.

Tårnet ved skibets vestende er opført i senmiddelalderen, men stærkt ændret 1732,¹⁴ da det sandsynligvis blev noget afkortet i højden. Murene, hvoraf den østre hviler på skibets taggavl, er indtil lidt over skibets murkronen af rå og kløvede marksten, herover af munkesten i munkeforbandt med bæltter af kampesten; klokkestokværket er ommuret 1732, da man tillige skalmurede hele det sydvestre hjørne fra grunden.

Tårnrummet åbner sig mod kirken med en bred, svagt spidsende arkade (med enkle kragled), brudt i skibets vestgavl. Der var oprindeligt adgang udefra gennem en nu tilmuret *†dør* i sydturen, tidligere afdækket med en romansk gravsten (nr. 2), der blev udtaget 1887 (jfr. lignende tårndøre i bl.a. Framlev, s. 2041). Et stort, rundbuet vindue i vest er udvendigt falsat; indvendigt er bunden borthugget og de smigede sider ført ned til gulvet. Rummet dækkedes oprindeligt af et *†tribbehvælv*, der efter sammenstyrtningen erstattedes af et træloft. Af hvælvet er nu kun kappernes flige tilbage, hvilende på konsoller af kampesten.

Ad en indvendig, tømret trappe kommer man op til de to øvre stokværk, hvoraf det lave mellemstokværk er uden ydre åbninger. Klokkestokværkets fire, rundbuede glamhuller, et i syd og nord og to i vest, må være muret under ombygningen 1732, da lensgreve Christian Friis ifølge Danske Atlas¹⁴ lod tårnet opføre »fra grunden« (sml. tårnarbejderne i Ormslev 1734). Tårnet har siden været dækket af et blytækket pyramidespir, der kan have afløst et teglhængt sadeltag.

I korgavlen er der i tiden efter reformationen brudt en stor, fladrundbuet *åbning*, 2,5x1,8 m, senere tilmuret med kampesten i den ydre flugt.¹⁵ Ved gennembrydningen ødelagde man bunden af det romanske østvindue. Åbningen, der nu fremtræder som en niche bag alteret, bør næppe opfattes som en dør til det fri - hertil er den for bred - men har snarere forbundet koret med et *†sakristi*(?) foran korgavlen, såle-

des som det endnu kan ses i Astrup og Saksild.

Vedligeholdelse og istandsættelser. Ved synet efter grev Mogens Friis' død 1675³ betegnede kirkens tilstand som »nogenlunde«, tårnet trængte til udspækning og nordsiden (af skibet?) til at forbedres med bly og sugfjæl. I forbindelse med tårnets ombygning 1732 synes også skib og kor at være repareret. Indtil omringningen o. 1911 sad der i spidsen af skibets østre taggavl en lille *fsandstenstavle*, ca. 25x25 cm, med »den grevelige ejers navnetræk samt 1734«,⁹ sandsynligvis grev Christian Friis' spejlmonogram (sml. Ormslev s. 2159). Tavlen er formodentlig opsat i forbindelse med denne istandsættelse.

Tagbeklædningen vekslede i 17-1800'erne mellem bly og tegl. 1702¹⁰ var der endnu bly, undtagen på tårn og våbenhus, der var hængt med tegl. 1729 var en del af blytaget erstattet af tagsten, der ved »Guds vejrlig« var afblæst. 1763¹⁶ anskaffedes igen bly, der 1855⁸ stadig dækkede skibets sydside. 1862⁹ var tagene som nu overalt hængt med tegl; kun på tårnet var der bly, omstøbt 1835 af blylægger Christian Fussong, Horsens. - Tårnets blytag er sidst omstøbt 1956-57 (H. Hermansen, Pandrup), da også vingeteglene fornyedes.

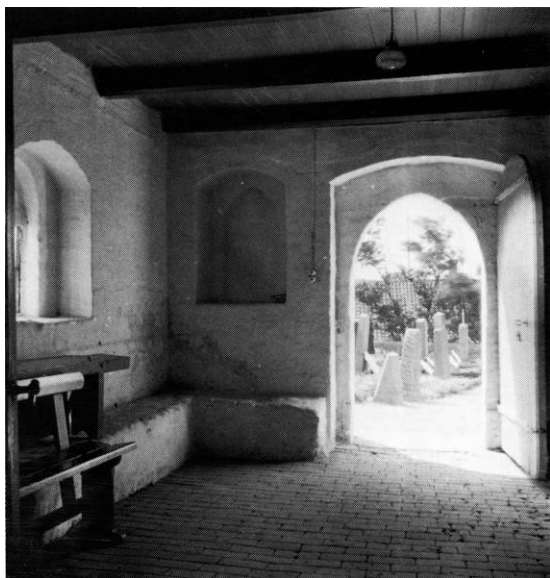

Fig.6. Våbenhusets indre (s. 2180). Kai Uldall fot. 1932. - *Interior of porch.*

Fig. 7. Det senmiddelalderlige våbenhus i to etager (s. 2180). NJP fot. 1982. - *Porch.*

Provsten betegnede 1819⁶ kirken som »brøstfældig« (sml. historik); våbenhusloftet skulle fornyes og vinduerne udvides. Arbejdet blev overladt bygmester Schandorf, Århus.

Varme. En kakkelovn, opstillet i skibets nordøstre hjørne 1893, blev fornyet 1904;⁸ en kalorifer samme sted afløstes 1956 af el-varme. Et nyt el-varmeanlæg er 1974 installeret i tårnrummets sydside.

Kirken, der nu som før står hvidtet ude og inde, præges af en omfattende *restaurering* 1956-59 ved arkitekt Aksel Skov, hvorunder vægge og hvælv blev rensset for løstsiddende kalk og puds og korgulvet sænket ved afgravning. Gulvene er lagt med kantstillede, gule mursten; våbenhusloftet er malet gråt, tårnrummets loft hvidt. - Koret har bevaret sugfjæl og vindskeuder; skibets østgavl afsluttes med en muret kam, mens langsiderne har tredelte, murede gesimser, hvoraf det midste skifte er rundet.

Vindfløjen over tårnet er fornyet »1871« efter et lynnedslag i spiret august samme år.¹⁷

Fig. 8. Indre, set mod vest. NE fot. 1981.-
Interior looking west.

Fig. 9. Indre, set mod øst. NE fot. 1979.-
Interior looking east.

KALKMALERIER

Under restaureringen 1956-57 fandtes der spredte rester af sengotiske kalkmalerier fra to perioder: O. 1450, før hvælvslagningen, var der på skibets nordvæg malet en apostelfrise, hvorunder der har været et imiteret *†draperi*, 1,5-2 m højt, der også smykkede korets nordvæg; i hvælvene fremkom der en dekoration på ribber og buer samt tre våbenskjolde fra 1400'ernes sidste tiår. Samtidig med hvælvdekorationen er muligvis to *findvielseskers* i nordvæggen, et i koret¹⁸ og et i skibets 3. fag.¹⁵ - Harald Borre istandsatte et udsnit af apostelrækken samt udsmykningen i korhvælv, mens alt det øvrige, der kun var fragmentarisk bevaret, igen blev overkalket.

1) *Apostelfrisen* (fig. 27), fra o. 1450, kunne spores i de tre østre fag af skibets nordvæg, men kun det østligste udsnit lod sig restaurere.

Her ses fire apostle i helfigur, ca. 75 cm høje, i rektangulære felter med gråmalet indramning og bund knap 2,5 m over gulv. Under felterne er der svage spor af en vandret, rødmalet bølgeranke (sml. Tilst s. 1575). Figurerne vender sig to og to mod hinanden. Tre kan identificeres som (fra vest mod øst): Andreas med skråkors, Mattæus gennemboret af sværd, uidentificeret,¹⁹ og Mattias med økse. Skikkelserne, der er flankeret af rødbrune ranker, er tegnet med elegant streg; ansigtstrækkene er dog helt udvisket. Glorierne er gule, det halvlange, lokkede hår rødbrunt, mens kapper og kjortler veksler mellem hvidt, gult, grønt og rødbrunt.

2) Den enkle *hvælvudsmykning* er formodentlig udført umiddelbart efter hvælvenes færdiggørelse, måske i Ejler Madsen Bølles tid som biskop, jfr. hans våbenskjold. Korhvælvets ribber (sml. fig. 10) har sparrer med let udtrukne spidser, skiftevis sortgrå og rødbrune, mens

den overkalkede \dagger dekoration i skibet¹⁵ tillige bestod af skaktavl på gjordbuernes underside, ledsaget af rankeslyng på siderne og krydsende rundbuer, med prikker, på skjoldbuerne. I skibets hvælvkapper fandtes der tre \dagger våbenskjolde: i østfagets østre kappe Jens Iversen Langes våben (biskop 1449-82) og i andet fag, østkappen, to våbner, hvoraf det ene blev identificeret som Ejler Madsen Bølles (biskop 1482-90).

INVENTAR

Oversigt. Kirken udmærker sig ved at have bevaret flere middelalderlige inventargenstande. Foruden en romansk, løveprydet døbefont ejer kirken et velskåret, sengotisk korbuekrucifiks samt en alterkalk skænket 1512, formentlig af sognepræsten, og en samtidig alterdisk. Altertavlen fra o. 1590 hører til samme værkstedsgruppe som Ormslevs. Den enkle prædikestol fra 1600'ernes første halvdel er antagelig

ændret samtidig med at den fik evangelistmalerier i storfelterne. Tårnklokken er støbt 1771 af den kgl. hofklokkestøber i København Michael Carl Trotschel.

Alterbordet, 1979, er et enkelt fyldingspanel, af fyr, udført efter tegning af arkitekt H. P. Nielsen. \dagger *Alterbord*. 1821 blev alteret rykket frem, så der blev en gang bagved.⁹ Da bordet 1850 forekom for højt, fjernede man den ca. 18 cm høje, murede alterfod af det ca. 129 cm høje bord.⁸ Ved nyopsætningen 1978f. fandt man bag en nyere bræddevæg rester af en *alterbordsforside*, der muligvis er samtidig med altertavlen. Det er et fyrretræspanel, svarende til altertavlens topstykke: tre høje fyldinger med riflede, pilasterbårne arkader adskilt af smalfyldinger og med rosetter i sviklerne. De muligvis nyere frise- og fodbrætter, ligesom de korte endestykker, er glatte. Bagsiderne skrubbøllet. Af farver ses kun en brunmaling i fyldin-

Fig. 10. Altertavle o. 1590, med maleri fra o. 1860 (s. 2184). NE fot. 1979. - Altarpiece c.1590 with painting from about 1860.

gerne og grønt eller sort på rosetterne. Nu på loftet.

To murede *†sidealterborde* i skibets østende er ødelagt i forbindelse med hvælvslagningen (sml. fig. 4).

†Alterklæde var 1862 af rødt fløjel med ægte guldgaloner.⁹

Altertavlen (fig. 10), o. 1590, af fyr, er af baldakintype og fra samme værkstedsgruppe som Ormslev (s. 2163) og Framlev (s. 2046) m.fl. 1887 er tavlen noget ændret og et ældre maleri indsat i midtfeltet.

Ved sin tredelte opbygning i stor- og topstykket er tavlen mest beslægtet med Framlevs og har som denne riflede pilastre med joniske kapitæler både foran alle lodrette rammestykker og foran de stolper, der støtter den firdelte baldakin. Topstykket har i felterne pilasterbårne arkader, og sådanne har rimeligvis også smykket storfelterne, men er formodentlig

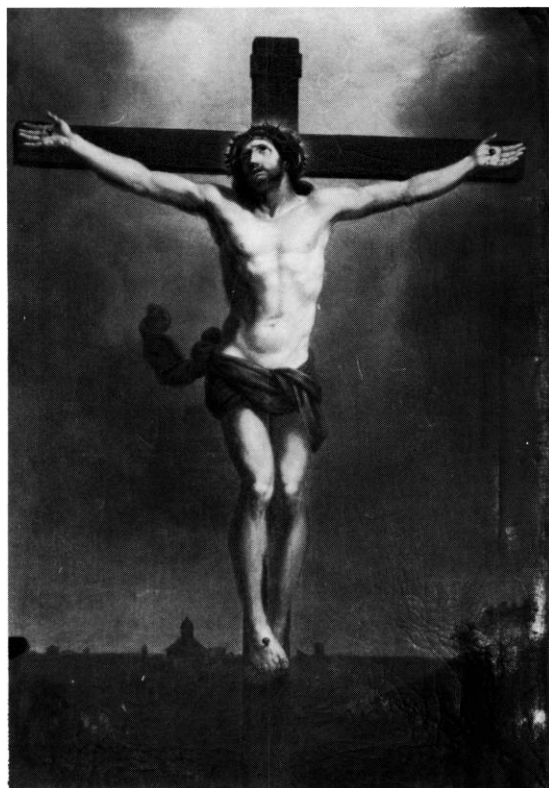

Fig. 11. Altermaleri o. 1860, antagelig udført af Iver Fr. Dresler, Århus (s. 2184). NE fot. 1979. - Altarpainting c. 1860 ascribed to Iver Fr. Dresler.

fjernet ved en restaurering 1887. Enten i forbindelse hermed eller ved en tidligere istandsættelse har tavlen faet et nyt fodstykke, med let svejfede endestykker og øvre liste med skrå tandsnit; krongesimsen er muligvis ændret ved samme lejlighed. De drejede topspir, der står yderst herpå, har mistet fodstykkerne ligesom baldakinstolperne deres hængestykker under postamenterne.

1978 blev tavlen istandsat og en overmaling fra I. Dyrbergs restaurering 1887 (se nedenfor) i hovedsagen genopmalet.²⁰ Fodstykket er dog mørkegrønt i stedet for sort, der danner baggrund i alle felter, pilastrene gråhvide, baldakinen blå med guldstjerner. Gyldne er også enkelte proffillister, kapitæler, blomsterornamenter og versalindskrifter. De sidstnævnte er i nordre storfelt citat fra Joh. 15,13-15, i søndre fra Matth. 20,26-28.

I midtfeltet er 1887 indsat et *maleri* (fig. 11) af

den Korsfæstede, sandsynligvis udført o. 1860 af maler og fotograf i Århus Iver Frederik Dresler (1820-83),²¹ der har leveret altermalerier med ganske samme motiv til bl.a. Søften (s. 1698) og Astrup. Maleriet, olie på lærred med nuværende lysningsmål 83x52 cm, stammer fra altertavlen i den 1885 nedrevne Skørring kirke,²² Randers amt, og var tilpasset det rundbuede midtfelt der, hvilket fremgår både af maleriets øvre afslutning og af det tiloversblevne lærredsstykke, der hænger ud over blændrammen bagpå. Maleriet er konserveret 1978.

I altertavlens trekantgavl er 1887 malet et englehoved (jfr. Ormslev). Bag på altertavlen er skrevet: »Restaureret 1724 og sidst 1887. I. Dyrberg«, hvilket refererer til en indskrift (formodentlig samtidig med nedennævnte ÷malerier), der ifølge Henry Petersen 1885²³ kunne spores under en overmaling i frisefeltene. Ifølge kirkeregnskaberne var tavlen 1702 »brøstfældig og fejlede (manglede) staffering«, 1729 var den »nylig renoveret«. ¹⁰ Stafferingen fra

1724 omfattede dels en gråmarmorering på pilastrene samt olivengrønt og cinnoberrødt, dels tre *foliemalerier*, på lærred, i midtfeltet Nadveren mellem (mod nord) Moses med lovens tavler i hænderne, hvorover var skrevet: »Moses truer af Sinai«, og (mod syd) »Christus trøster af Sion«. ⁹ Både motiver og indskrifter svarer til malerierne fra 1719 i Ormslev (s. 2164) og er sandsynligvis udført af samme maler. 1852⁸ gennemgik tavlen en mindre istandsættelse²⁴ under bygningsinspektør Tiedemanns ledelse, hvorunder også nadvermaleriet²⁵ blev restaureret.

Altersølv. Alterkalk (fig. 14), skænket 1512, med nyere bæger; 18,5 cm høj. Den sekskantede, aftrappede fod har spinkle, vandrette profilstave på standkanten. På oversiden er graveret en giverindskrift med (punslede) versaler (fig. 16): »1512 DNS(us)²⁶ NICOLAVS PETRI DEDIT ME« (1512 hr. Niels Petersen (formentlig sognepræsten) gav mig). Inden for indskriften er foden svagt hulet og herefter blødt sekssidet oprevet. På en af siderne er

Fig. 12. Prædikestol fra 1600'ernes 1.halvdel, med evangelistmalerier fra 1700'erne (s. 2189). NE fot. 1979. - Pulpit from the first half of the 17th century, the paintings of the Evangelists are from the 18th.

Fig. 13. Prædikestolsfelt med maleri fra 1700'erne af evangelisten Johannes (s. 2189). NE fot. 1979. - Painting on panel of pulpit from the 18th century of the Evangelist John.

Fig. 14. Alterkalk, skænket 1512, med nyere bæger (s. 2185). NE fot. 1979. - *Chalice donated 1512, with a more recent cup.*

graveret et kors. Smalle profilstave danner overgang til de sekskantede skaftled og knoppen, der har stavværksgraverede spidsblade mellem seks rudebosser med graverede versaler: »IHE-SV«. ²⁷ Skaftledene har tilsvarende graveringer, foroven »AVEMAR« (hil dig Maria), forneden »VCPORG«, formodentlig begyndelsesbogstaverne til en latinsk Maria-bøn

Fig. 16. Alterkalkens fod med en del af giverindskriften 1512 (jfr. fig. 14) (s. 2185). JJF. fot. 1979. - *Foot of chalice with part of the donor's inscription 1512.*

Fig. 15. Alterstage o. 1600 (s. 2187). NE fot. 1979. - *Altar candlestick c. 1600.*

eller påkaldelse af Maria ²⁸ som f.eks. i en af de mange Maria-antifoner (liturgiske sange). At netop Maria påkaldes, har antagelig sammenhæng med, at kirken var viet Vor Frue (jfr. historik).

1970 blev kalken repareret og lueforyldt af Helga og Bent Exner. En tidligere reparation af foden er omtalt 1854.⁸ - 1763 forvaredes kalk og disk i et låset skab i alteret.¹⁶

Den tilhørende *disk*²⁹ (fig. 18), 15,3 cm i tvn., er usædvanlig både af form og dekoration. Bundfeltet er firpasformet, og inden for en graveret dobbeltcirkel ses Guds højre, velsignende hånd mellem en oblat og et lille kors, et sjældent forekommende motiv, der dog har en parallel på disken i Sønderbæk, Viborg amt. Kanten er let opadbøjet, en ændring der ønskedes 1843.⁸ Under bunden er ujævnt indridset: »H MR« og »HCE«, muligvis for to sognepræster, hr. Mikkel Rasmussen (jfr. historik) og en ukendt. Lueforyldt 1970 ligesom kalken.

Oblatæske, 1971, af »Cohr«, Fredericia.

Vinskummeske 1916. *Vinøse* 1970, udført af Helga og Bent Exner.

Vinkande og *-skål*, af sort porcelæn med guld Kors og -kanter (jfr. s. 2099), anskaffet henholdsvis o. 1862 fra Bing & Grøndahl og 1915⁹ fra Den kongelige Porcelænsfabrik. Ude af brug. En *vinkande* af sølv, fra 1907, københavnsk arbejde, skænket af købmand Jens Pedersen. Ude af brug.

Sygesæt, se Ormslev.

Alterstager (fig. 15), o. 1600, kun 28 cm høje, på blødt profileret fod, hvorpå er graveret et sammenskrevet monogram »NLS«. Skaftet har slank baluster samt små, indknebnede led på hver side af afrundet vaseled. Metallet i disse led er let rødligt, mens lyse skålen er af lysere messing og muligvis noget yngre; begges lysetorne af messing. Nyere, syvarmet lysestage.

Et *†ildkar* af kobber, muligvis et røgelsekar, er omtalt 1702.¹⁰

†*Messehagel*, anskaffet o. 1850,⁸ af rødt fløjel med kors af ægte guldgaloner.

Alterskranke, o. 1862,⁸ af form og med næsten samme balustersøjler som Ormslevs (s. 2166). Den tidligere *†skranke* var opstillet tværs over koret.⁹

Fig. 17. Romansk døbefont (s. 2187). NE fot. 1979. - *Romanesque font*.

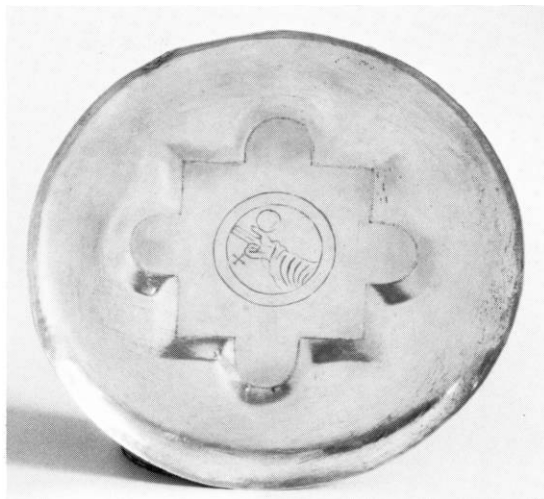

Fig. 18. Alterdisk, sandsynligvis fra 1512, let ændret 1843 (s. 2186). NE fot. 1979. - *Raten, thought to be from 1512, slightly altered 1843*.

Døbefont (fig. 17), romansk, af granit, kummen af grovkornet, blårød granit, foden af lidt mere finkornet, rødlig; ifølge Mackeprang (*Døbefonte* s. 234ff.) tilhørende de østjyske løvefontes klassiske type, herunder Veng-Mallinggruppen, med de nærmeste paralleller i Framlev (s. 2049) og Mårslet.

Den ca. 90 cm høje font har en meget stor kumme, 55x92 cm, 33,5 cm dyb, der under mundingens kvartrundstav er udsmykket med gruppens vanlige to løvepar, med fælles 21-24 cm højt mandshoved, der springer ca. 4-4,5 cm frem foran kroppens lave relief. Mandshovedernes midtdelte, tværriflede hår fortsætter ud på løvehalsene i mankekrøller. Hvert løvepars haler er indbyrdes forskelligt formede, den ene ligger lige hen over ryggen og ender i firedelt bladdusk, den anden er ført mellem benene og op over ryggen, med todelt bladdusk. I kummens bund en flad fordybning med lille afløbs-hul. Foden er gruppens vanlige, rund, med hvælvet overside og lille skaftring. 1882⁸ ønskede synet foden rensat, formentlig for kalk. O. 1900 opstillet i korets nordvestre hjørne, nu i skibets nordøstre.

Dåbsfad af messing, 1862 bestøttet af menigheden;⁹ 74 cm i tv.m., glat, under bunden to

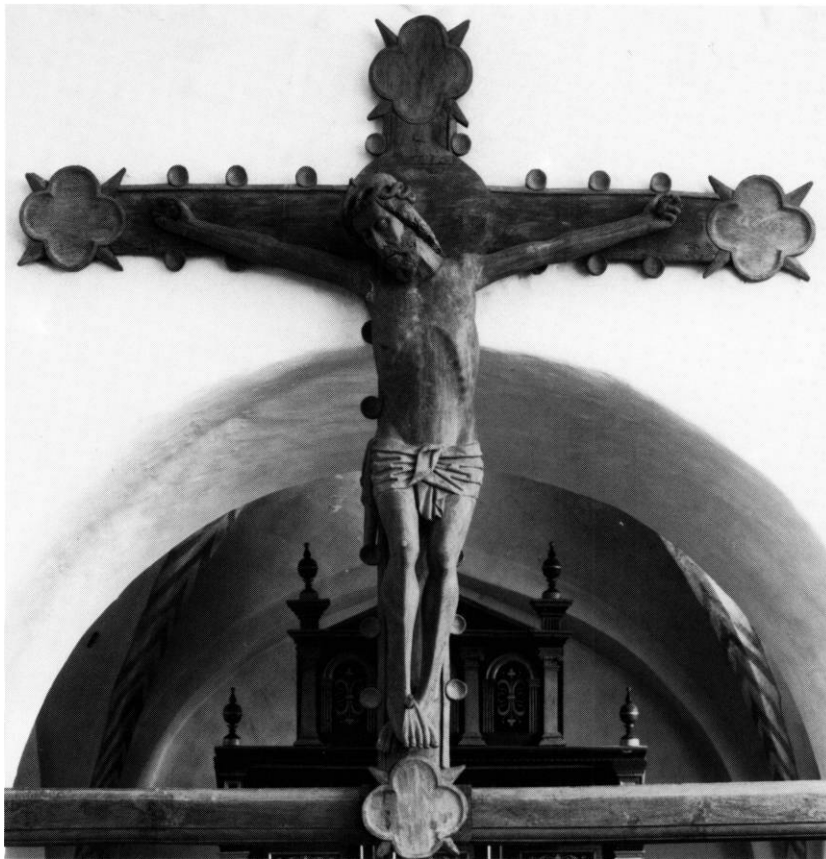

Fig. 19. Korbuekrucifiks o. 1450-1500 (s. 2188). NE fot. 1979. - *Chancel arch crucifix c. 1450-1500.*

Fig. 20. Detalje af korbuekrucifiks (jfr. fig. 19) (s. 2188). NE fot. 1979. - *Detail of chancel arch crucifix.*

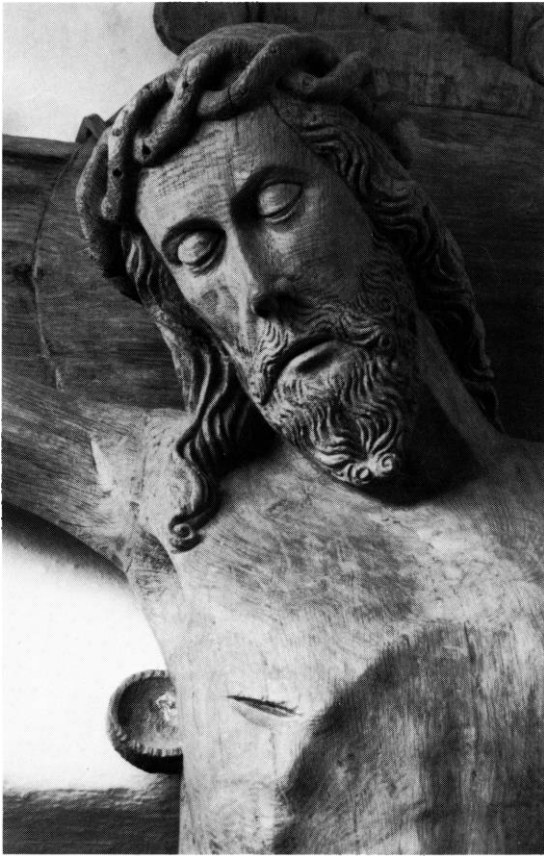
stempler (fig. 28): 1) for C(rusauer) (dvs. Kru-så) K(upfer) M(essing) F(abrik) og 2) formentlig det kronede monogram FR for Frederik VII.³⁰ †*Dåbsfad*, nævnt 1714 var af tin.¹⁰

Dåbskande, 1862,⁸ af tin, svarende til bl.a. Brabrand's (s. 1534) udført af C. M. Svanberg, København. Den er 25,5 cm høj, glat, med flad, højt optrukket bøjlehank. Låget afbrækket.

Korbuekrucifiks (fig. 19-20), o. 1450-1500, på formodentlig samtidig bjælke lagt tværs over korbuen; begge dele af eg. Den ca. 155 cm høje, ganske velskårne figur hænger i udstrakte, spinkle arme; fingrene lukker sig mod naglegabene. Hovedet er langstrakt, med lukkede øjne. Ret kraftig, hvælvet brystkasse med lille sidevunde. Lændeklædet er smalt, med lille midtsnip og lige nedhængende sidesnip. Skinnenebenene er skarpe, de overliggende fødder, med fint markerede tånegle, har skarpt optrukne sener fra naglegabet. Figuren er mod sædva-

ne ikke hulet i ryggen, men lige afhugget. Korstræet, 235x221 cm, har let hvælvet overside mellem affasede kanter, der ledsages af hulede skiver. For enderne firpas. Korstræet er anbragt på den profilerede korbuebjælke.³¹ Både figur og kors er afrenset for nyere farver, dog ses bag på figuren enkelte rester af kridtgrund. Ved restaureringen, udført af Georg N. Kristiansen, fandt man enkelte oprindelige farverester: på figuren en lys, rødgul karnation, brunsort på hår og skæg og grønt på torne-kronen; korstræets overside havde været grøn, kanter og skiver rødbrune med gyldne hullinger.

Figuren har faet flere overmalinger i sidste århundrede. Ifølge synsprotokollen 1846⁸ var krucifikset hvidtet af en murer, der tillige havde overmalet det med blodsdråber. Det hang da så lavt, at det tog synet fra alteret, hvorfor man ønskede det fjernet. 1862 var det anbragt på nordvæggen i skibets østligste fag,⁹ 1959

genophængt foran korbuen. Korbuebjælken bar tidligere en indskrift fra slutningen af forrige århundrede, sort skriveskrift på egetræsmaling: »O Venner kjer, kaster dog et Blik paa min Skygge her, og see hvad jeg for Eder maa lide, lad Verden og Djevelen Eder ikke forføre, han søger omkring, som en brølende Løve, hvem han opluge kan. O kalder dog ei selv paa ham.«

Prædikestolen (fig. 12), fra 1600'ernes første halvdel, er et enkelt arbejde hovedsagelig af fyr, formodentlig ændret i 1700'erne, da storfelterne fik evangelistmalerier; i forrige århundrede suppleret og forhøjet.

Stolen består af fem fag, hvis storfelter med frise og postament er glatte, adskilt af henholdsvis kannelerede, joniske pilastre og kannelerede fremspring, postamenternes svungne og midtdelte. Fagenes særprægede konstruktion og den blandede anvendelse af træsorterne eg og fyr³² kan tyde på en ombygning af stolen,

måske efter at den i regnskaberne for 1714¹⁰ var karakteriseret som »brøstfældig«. På fagenes plane flader, der når fra stolens gulv til gesims, er fastnaglet alle profillister, pilastre og fremspring. De to sidstnævnte er ikke som ellers fæstnet over fagenes sammenføjninger, men derimod pånaglet hvert af fagenes lodrette sider, hvorved fagene har faet forskellig bredde. Frise- og postamentfremspring samt den aftrappede fodliste er måske tilføjet 1819,³³ da stolen blev forhøjet i forbindelse med dens flytning fra skibets midterste vindue til det østligste.⁹ Den kraftige bærestolpe, med skrånstivere, er antagelig oprindelig. Trappe fra 1959.

Den samtidige, enkle lyd Himmel har fem kortsider med gennemløbende frise og tætsiddende profillister, samt en bred vægside uden frise. Fem flade volutbøjler slutter foroven om en topkugle på plade.

1959 gennemgik stol og Himmel en restauring ved Georg N. Kristiansen. Under en overmaling fra 1889 svarende til altertavlens,⁸ med guldbronzerede liljeornamenter på sort bund i storfelterne og gyldne frakturindskrifter på sort i de øvrige felter, afdækkede man en polykrom staffering, med temperafarver i malerierne, på rødbrun grunding. Både gesims, arkitrav- og postamentlister har hvidmalede tandsnit; pilastrene er gyldne med rødbrune kannelurer. Storfelternes naive *malerier* af de stående evangelister med deres dyresymboler er udført i lette farver på rødbrun baggrund, fra øst Mattæus, Markus,³⁴ Lukas og den unge Johannes (fig. 13); sidste fag tomt. I felterne fremdrog man de oprindelige, gyldne frakturindskrifter på rødbrun bund. I frisen: »Euangilium er en synde=erlig(!) Guds krafft, gjør / dem alle salig som hør. Roman 8. cap. / dett ord er klart giort, oc dein herren elske dett. psal. 119. / Bøier eders ørne hid hører, saa skulle eders siele leffue. Es. L 5«. I postamentfelterne: »salige er di som hør guds ord, oc beuaer dett. Lav. 6. cap. / huo mig elsker hand holder mine ord, oc min fader elsker hannem. ios. 14. cap. / huilke Guds aands driffuer dier guds bøern. Rom. 8. cap. / hører mig I som adspørge herren. [E]saia

L1 cap.« – Lydhimlen har samme polykromi som stolen og samme hvidmalede tandsnit; på undersiden fandt man spor af stjerner, muligvis i sølv og måske på rødbrun bund, der genopmales. Kronebøjlerne har røde forkanter og grønne sider med små stjerner og rosetter i guld; kuglen rødgråt marmoreret. I frisen: »Raab høitt, spaar icke, opløfft din Røst som En Basun oc kundgiør mit folck deiss offuer fredels, oc Jacobs huuss deriss Synder. Esa. LVIII.«

Stolestader, 1898,⁸ tidens vanlige type med svejfede gavlstykker støttet af kollonet og med øvre, indfældet cirkelskive. Grønmalede gavle, det øvrige gråt og hvidt. Det forrige *†stoleværk*, opsat 1819,³³ bestod 1862⁹ af 15 mandfolkestole og 19 fruentimmerstole i skibet og tilsvarende 8 og 7 stole i tårnet, alle med perlemalede rygstød og døre med låger samt fodskamler.

†Præste- og *†degnestol* stod 1862 endnu i ko-ret.⁹ Degnestolen, der havde udskårne årstal: 1614 og 1616, ønskedes 1859 formindsket, så den ikke optog pladsen for kommunikanterne, men erstattedes 1863 i stedet af en helt ny. Samtidig fik præsten en lænestol opstillet bag alteret.⁸

Dørfløj til våbenhuset, fra slutningen af 1700'erne eller begyndelsen af 1800'erne, bestående af syv lodrette planker sammenholdt af to vandrette revler og en skrå, alle med affasede kanter. På ydersiden to gangjern endende i spydod, den ene tillige med »tunge«. Samtidig lås med fliget låseblik og hjerteformet endeplade. Brunmalet, gangjernene sorte.

†Pulpitur, tidligst omtalt i de sparsomme regnskaber 1801,¹⁰ nedtaget 1819 da det var forfaldent og ikke blev brugt af menigheden.³⁵

Orgel, bygget 1981 af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby. 10 stemmer, fordelt på hovedværk, svelleværk og pedal. Tegnet af Jens Vilhelmsen og Aage Kristensen i samarbejde med orgelbyggeriet. I tårnrummet. *†Orgel*, leveret 1914 af A. C. Zachariasen, Århus.³⁶ Efter en gennemgribende ombygning 1957 ved J. A. Zachariasen³⁷ havde orglet ét manual og pedal med tilsammen fem stemmer og én transmission. En mekanisk sløjfevindlade fra 1957 erstat-

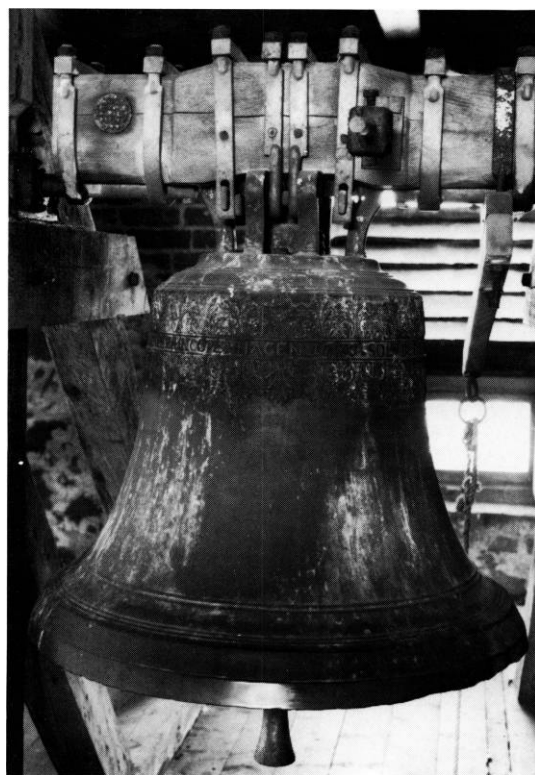

Fig. 21. Klokke støbt 1771 af M.C.Troschel, Kbhvn. (s. 2190). HJ fot. 1969. - Bell cast in 1771.

tede den oprindelige vindlade, formentlig en pneumatisk keglevindlade. På gulvet ved tårnrummets nordvæg; facader mod øst og syd, spillebord mod syd.

Salmenummertavler, 1959, til ophængningstal. *†Tavler* til indskudstal anskaffet 1884.⁸

To ens *lysekroner*, »Skænket af N. Rasmussen Kirkegaard i Kolt 1911.« 2x6 flade messinglysearme, de nedre hver med to lys. I Skib og tårnrum.

Klokke (fig. 21), 1771 støbt af Michael Carl Troschel, København; ca. 87 cm i tv. Om halsen et skriftbånd med reliefversaler mellem akantusborter: »1771 soli deo gloria me fecit Meckael Carl Troschel Königlicker hofglockengieser in Copenhagen« (1771. Gud alene æren. Mig gjorde MCT ...). På klokkelegemet store skønskriftsbogstaver »W F« over »Anno 1771«, med versaler, for kirkeejeren Erhard greve Wedel-Friis.

†Klokker. Ved klokkeskatten 1528³⁸ blev afle-

Fig. 22. Romansk gravsten, nr. 1 (s.2191). NE fot. 1981. - *Romanesque tombstone no. 1.*

Fig. 23. Romansk *gravsten nr. 4, nu i Nationalmuseet (s. 2192). NM fot. - *Romanesque *tombstone no. 4, now in the National Museum.*

veret fire store stykker af en klokke (uden jernfang) samt nogle stykker, der vejedes sammen med Ormslevs ene \ddagger klokke (jfr. s. 2169). 1647 oplyses³⁹, at kirken »før fjendens tid« havde ladet en klokke støbe (jfr. Ormslev, s. 2170). 1702 omtales en klokke i tårnet,¹⁰ måske den der senere (før 1770) blev repareret »af en mand fra Frijsenborg, hvorom det sagdes, at han kunne reparere klokker,« men også »at han havde været ved en klokke i Kolt, som ikke havde faet sin klang igen.«⁴⁰

Klokkestol, nyere, af eg, til én klokke, med skræstivere til alle sider, heraf to genanvendte; initialerne PP er indskåret på en af gulvbjælkerne. I klokkestokværket ligger en *klokkebam*, med skåret årstal »1822«, en vippearms af eg samt en gammel klokkeknebel.

GRAVMINDER

Gravsten. Fra kirken er bevaret ikke mindre end fire romanske gravsten, af grovkornet granit og trapezformede, alle med nære paralleller i stiftets kirker.

1) (Fig. 22), 130X48-44 cm, med 3 cm brede, affasede kanter. På stenens øvre ende er hugget et dobbeltkontureret halvcirkelslag, hvorunder Guds højre arm og hånd stikker frem og velsigner det nedenfor stående kors.⁴¹ Det er et flettet Georgskors (som bl.a. i Holme, s. 2211), sat på en tilspidset stage, alt udført i lavt relief. I korgulvets nordside, ud for alteret. Indtil 1978 indmuret i våbenhusets østmur med den ene side dækket af det cementerede fortov; måske den der i 1885 lå i gulvet foran alteret.⁴²

Fig. 24. Gravsten nr. 5, o. 1660, med sekundær indskrift 1803 (s. 2192). NE fot. 1979. - *Tombstone no. 5, c. 1660, with secondary inscription 1803.*

2) (Fig. 25), 178x53-42 cm, kantet af kraftig, dobbelt tovstav, der ligeledes tværdeler stenen forneden og herved danner et lille felt med midtcirkel og diagonale tovstave. I hovedfeltet bærer en tovsnoet stav med knop et kontureret Georgskors. Stenen tilhører en større værkstedsgruppe med de nærmeste paralleller i Odder kirke og museum samt Randlev (Hads hrd.). 1978 nedlagt i korgulvets sydside, ud for alteret; 1887⁴³ indmuret i tårnrummets vestvæg, efter at den tidligere havde været anvendt som dæksten over en tilmuret dør i tårnets sydмур⁸ (jfr. ovenfor).

*3) (Fig. 26), 197x63-51 cm, med 7,5 cm brede, affasede kanter; nu ca. 13 cm tyk efter at den tidligere er blevet savet igennem på langs. Stenens reliefudsmykning inden for en lille rundstav svarer til en række sten fra samme, østjyske værksted, hvoraf især kan nævnes Århus domkirke (nr. 2, s. 755) og Harlev (s. 2026). Et processionskors, hvis stage har kugle

i begge ender, bærer et græsk kors med hammerudvidelser. På tværmuren sidder to modstillede fugle, den højre med udslåede vinger og vifteformet hale, den venstre med det ene ben løftet mod øvre korsarm. Stagen er flankeret af bølgeranker, med spiraloprullede blade, der også løber ned omkring en Golgathahøj(?). Stenen, der tidligere lå på kirkegården, kom 1955 til Købstadmuseet Den gamle By (inv. nr. 1163:55).

*4) (Fig. 23), 146x50-38 cm og ca. 22 cm tyk, med 3 cm brede, affasede kanter. Reliefdekorationen, der svarer til en gravsten i Malting⁴⁴ og en kragsten i Holme (s. 2202), består af et processionskors, et flettet Georgskors på lang, tilspidset stang, ledsaget af bølgeranker med spiralformede blade. I øvre, venstre hjørne er indhugget en triquetra, en trekantfigur, symboliserende Treenigheden. Stenen, der tidligere fandtes på Kolt kirkegård, lå 1891 på en gård i Ormslev, hvorfra den efter anmodning indsendtes til Nationalmuseet (inv. nr. D 2622).

5) (Fig. 24), o. 1660, med sekundær indskrift 1803. Grå kalksten, 195x135x ca. 12 cm, den oprindelige gravindskrift med fordybede versaler bortslidt. På stenens øvre halvdel ses nedslidte halvfigurer af et ægtepar i bøn under et tvillingbuelag, der i siderne er støttet af volutkonsoller, midtpå af englehoved. Medailloner med de siddende evangelister ses i stenens øvre hjørner og (næsten forsvundet) nederst i skriftfeltet, hvis ramme med bruskarokke bladbøjler tilsyneladende er borthugget forneden. Af den oprindelige versalindskrift under bueslagene læses: »De ligger og sofver aldellis med fred« og »thi Herren har hiulpet dem [me]d nu at boe tryggelig«.

Ved genanvendelsen er ægteparrets dragtdetaljer delvis ændret til henholdsvis halsbind og stort tørklæde, og mellem deres hoveder er indhugget med kursiv:⁴⁵ »Her hviler Agtbare Kone Salig Kiersten Andersdatter fød i S..., død her 1790. Gud give hende [en glædelig] Op[standelse].« Ud for hovederne er skrevet: »Mads Mortensen Koldt« og »Kiersten Simonsdatt: [har ladet den Afsiælede Til ære Det

Fig. 25. Romansk gravsten nr. 2 (s. 2192). NE fot. 1981. - *Romanesque tombstone no. 2.*

Fig. 26. Romansk *gravsten nr. 3, nu i Købstadmuseet Den gamle By (s. 2192). NE fot. 1983. - *Romanesque tombstone no. 3, now in Den Gamle By museum.*

udhug] 1803.« Opstillet mod våbenhusets vestmur, o. 1914 lå den endnu på kirkegården.

†Gravsten. 1) 1700'rne? Povel ..., som levede og døde i Lim(m)ing (c: Lemming), 75 år gl., og hustru Maren Iensdatter. Stenen lå o. 1914 uden for våbenhuset, højre side borthugget.⁴⁵

2) O. 1802. »Agtbare og velfornemme Koen« Maren Knuds Dat., f. i Kolkiergaard, død i Bering 1802, gift med sin efterladte mand Rasmvs Nielsen Bering fem år uden børn.

Indskriften afsluttet af gravvers. Lå o. 1914 på kirkegården, helt blankslidt, da børnene brugte den til glidebane.⁴⁵

Fire *gravfliser*, o. 1724 og o. 1736. To og to sammenhørende, af grå og mørkrød kalksten, hver ca. 45Xca. 43 cm, med fordybede, store skønskriftsbogstaver, der læses tværs over de to fliser: 1-2) »M.I.S.K. døde Ao. 1724.« 3-4) »M P D K død Ao. 1736.« Alle nedlagt i gulvet i våbenhusets nordøstre hjørne.

Fig. 27. Kalkmaleri o. 1450. Udsnit af apostelfrise på skibets nordvæg (s. 2182). NE fot. 1979. - Wall-painting c. 1450. Section of apostle frieze on north wall of nave.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. *Præstearkiv*: Ormslev-Kolt div. dok. 1761-1923 (C 369-29). - Synsprotokol 1862-1925 (C 369-23). - Bog over reparation i Kolt kirke 1900-11 (C 369-24). - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed s. 37-39 samt forkortelser s. 42-44 og s. 1650-51.

NM 2. afd.: Håndskrift: F.Uldall: Om de danske landsbykirker, IV, 1886, s. 118-20. - Indberetninger ved Henry Petersen 1885 (inventar og gravsten), Harald Borre 1957 (kalkmalerier), Georg N. Kristiansen 1959 (krucifiks og prædikestol), Kjeld de Fine Licht 1969 (bygning), Helga og Bent Exner 1971 (alterkalk), Mogens Larsen 1976 (undersøgelse af altertavle), Vibeke Michelsen og Jens-Jørgen Friemand 1979, 1981 (inventar og gravminder), Georg N. Kristiansen 1980 (istandsættelse af altertavle). - Fyldige udskrifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM 2. afd. - Bygnings- og kalkmaleribeskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen, orgel ved Ole Olesen. Redaktionen afsluttet 1983.

Notebøger. NM 2. afd.: Henry Petersen, V, 1885, s. 68-69 (notat om altertavle, alterkalk og gravsten).

Tegninger og opmålinger. NM 2. afd.: Skitseopmåling af vindue, u. år, ved F. Uldall. - Plan og snit af bygning med forslag til nyindretning ved Aksel Skov 1955. - Plan og opstalter af bygning med forslag til nyt orgel ved Aksel Skov 1956. - Kalker af prædikestolsindskrifter ved Georg N. Kristiansen 1960. - Plan og snit af bygning ved Jens Hougård og H. C. Wessing 1969. - Plan og snit af koret med

forslag til nyt alterbord ved H. P. Holm Nielsen 1977.

¹ ActaPont. III,55.

² LA Vib. Århus bispearkiv. Ning herredsbog 1661 (C 3.1090).

³ Syn efter Mogens Friis' død 1675. Godsarkivet på Frijsenborg, nr. 266.

⁴ LA Vib. Frijsenborg-Favrskov birks arkiv. Auktionsprotokol 1768-1841 (B 62.205) fol. 68f.

⁵ Vdr. afgifterne kirkehavre og -lam se under Viby s. 2130.

⁶ LA Vib. Århus bispearkiv. Korresp. Ning hrd. 1634-1846 (C 3.639).

⁷ Møntliste i NM2.

⁸ LA Vib. Hads-Ning hrdr.s provsti. Synsprotokoller 1842-1908 (C 31.1-4).

⁹ Synsprotokol 1862ff.

¹⁰ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C 3.1166-77), samt note 9.

¹¹ Jfr. skitseomæssig opmåling af de to vinduer ved F. Uldall. NM2.

¹² Jfr. Århus domkirke s. 359 med note 135.

¹³ Sml. Hude fot. 1908, i NM2.

¹⁴ DaAtl. IV, 1768, s. 111.

¹⁵ Sml. N.J. Israelsen fot. under restaureringen 1956, i NM2.

¹⁶ Godsarkivet på Frijsenborg, nr. 143. Skifte 1763.

¹⁷ Jfr. Dagbladet, Århus 30. august 1871.

¹⁸ Ifølge Harald Borre var der mellem indvielseskorset og draperiet svage spor af en (senere?) *†*indskrift. Brev af 17. juli 1956 i NM2, korresp.

¹⁹ Niels Saxtorph: Jeg ser på kalkmalerier, 3. udg.

1979, s. 306 opfatter apostelen som Judas Taddæus med kølle, hvilket ikke forekommer sandsynligt.

²⁰ Snedkerarbejdet udført af Kai Herbert Nielsen, Brabrand, malerarbejdet af Jørgen Karlsen, Tranbjerg, under ledelse af konservator Georg N. Kristiansen.

²¹ Jfr. Bjørn Ochsner: *Fotografer i og fra Danmark* indtil år 1900, I, 1969, s. 106.

²² Henry Petersen foreslog 1885 ministeriet anvendelsen af nævnte maleri (note 8).

²³ Denne læste: *Altartavlen renoveret 1734, antagelig en fejl læsning af 1724*, jfr. rgsk.

²⁴ Istandsættelsen bestod i en brunmaling med en del forgyldning, jfr. Henry Petersens indb. 1885.

²⁵ 1938 genfandt sognepræsten maleriet i alterbordet, men det er siden forsvundet (korresp. i NM2).

²⁶ En dobbelt - og utraditionel forkortelse af dominus.

²⁷ En af ruderne er uden bogstav.

²⁸ F.eks. *virgo coeli ... (himlens jomfru)*. - Jfr. bl.a. P. D. Steidl: *Vor Frues Sange fra Danmarks Middelalder*, 1918, og Ernst Frandsen: *Mariaviserne*, 1926.

²⁹ Disken er sammen med kalken beskrevet i Henry Petersens indb. 1885 og var da sammenhørende.

³⁰ Venligst oplyst af D. Yde-Andersen, NM.

³¹ Ved restaureringen 1957 indfældet i et træstykke i bjælken.

³² Pilastre samt gesims- og tværlist er af eg, det øvrige affyr. Hjørnerne er sammenføjet med såkaldt skæv gering.

³³ LA Vib. Århus amts nrdr. provsti. 1812-26. Protokol med ekstrakter af de årlige indberetn. fra præsterne 1812-20 (C 291.26).

³⁴ Markusmaleriet blev ved restaureringen »stærkere restaureret, de øvrige malerier blot vagt udbedret« (indb.).

³⁵ LA Vib. Århus amts nrdr. provsti 1812-26. Synsprotokol 1813-44, (C 291.2).

³⁶ Zachariasen: *Orgelfortegn*.

³⁷ Meddelt af orgelbygger Knud Smenge.

³⁸ RA. Rgsk. før 1559. Fortegn, over aflev. klokker 1528/29. Reg. 108 A.

³⁹ RA. DaKanc. Indlæg til reg. og tegn. B. 160.

⁴⁰ LA Vib. Århus bisparkiv. Skanderborg kirke 1639-1817 (C 3-524).

⁴¹ Et tilsvarende motiv ses på gravsten i Vinding (Tyrsting hrd.) og Linå (Gjern hrd.).

⁴² I Henry Petersens indb. er stenen (nr. 1?) ikke nærmere karakteriseret end »med skråkant langs alle sider«.

⁴³ Jfr. korresp. i NM2.

⁴⁴ Til dels også til sten nr. 1 i Århus domkirke, s. 755.

⁴⁵ Læst af Chr. Heilskov og gengivet i JYSaml. 4. rk. 11,194 (o. 1914).

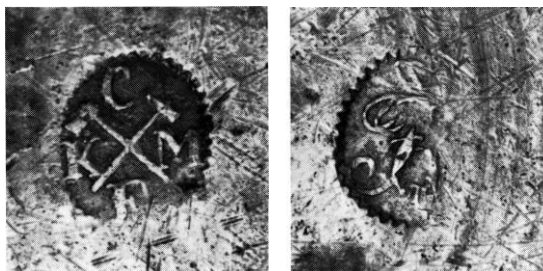

Fig. 28. Fabrikationsmærker for Kruså kobber mesingfabrik på dåbsfad 1862 (s. 2188). JJJ fot. 1980. - *Maker's marks of the Kruså copper and brass works on baptismal dish 1862.*

SUMMARY

The church, which in 1433 was called the Church of Our Lady, consists of Romanesque chancel and nave to which was added in the late Middle Ages a two-storied porch in the south and a tower in the west. The walls of the chancel and the nave are built mainly of rough and hewn granite boulders with a little limestone and travertine. The round chancel arch is decorated with thin, moulded string courses. At the close of the 15th century vaulting was included in the chancel and nave; in the chancel vaulting and in the nave's third severy, counting from the east, there are two circular apertures, several parallels to which are found in the Århus diocese. Apart from their practical function as loft trapdoors these openings may have been used during miracle plays. - The tower

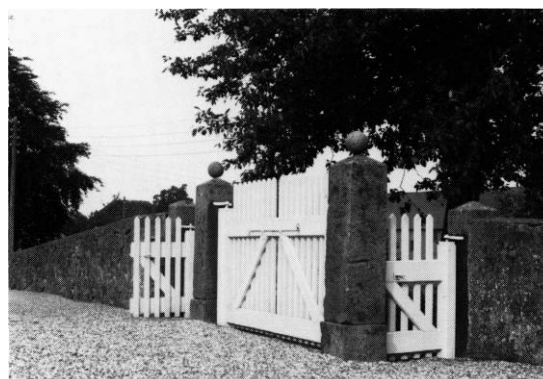

Fig. 29. Kirkegårdens hovedindgang 1869 (s. 2178). KdeFL 1969. - *Main entrance to the churchyard 1869.*

was fundamentally changed in 1734, when its height may have been somewhat reduced.

During the restoration 1956-57 scattered remnants of late Gothic wall-paintings were found. They were from two periods: About c. 1450, before the construction of the vaulting, there was a frieze of apostles painted on the north wall of the nave. Below this was imitation drapery, which also decorated the north wall of the chancel. In the vaulting there was rib decoration in the usual style of the diocese together with three escutcheons from the last decades of the 15th century. Everything has been again whitewashed over with the exception of a section of the apostle frieze and the decoration in the chancel vaulting.

The church is notable in having preserved

several articles of Medieval furniture: a Romanesque baptismal font decorated with lions, a late Gothic chancel arch crucifix, a chalice donated in 1512, probably by the parish priest, and a paten from the same period with a rare motif. The altarpiece from c. 1590 derives from the same workshop as a group including Ormslev's. A simple pulpit dates from the 17th century. The bell in the tower was cast in 1771 by Michael Carl Troschel, Copenhagen, bell founder by Appointment.

No less than four Romanesque tombstones are preserved from the church, all with close parallels in other churches of the diocese. On one of them is carved God's hand blessing the Cross of St. George below.

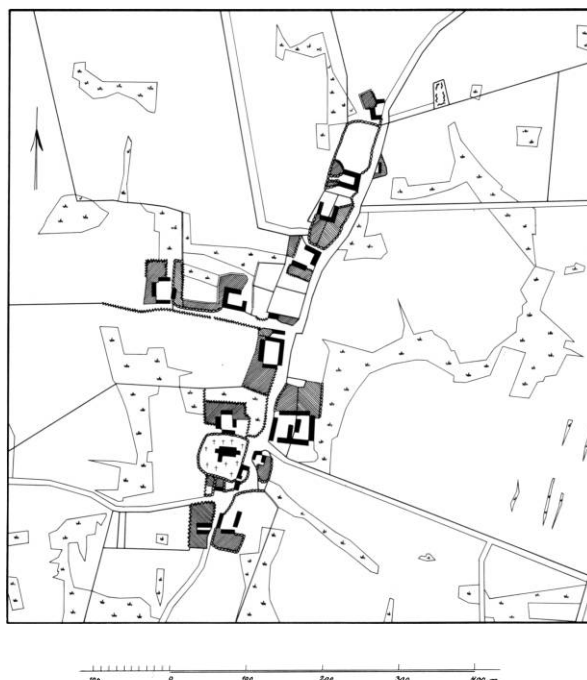

Fig.30. Landsbyplan 1:10000, målt 1783. Nye udstykninger medtaget indtil 1859. - *Map of the village 1783.*